

Igor Faško - Materia Prima, výstava v Tatranskej galérii, Poprad

Umenie realitu neodráža, umenie ukazuje predstavu umelca o realite. Ukazuje ju z rôznych uhlov pohľadu, jej štruktúry, jej podstatu. To, čo by sme my sami nedokázali našimi zmyslami zaznamenať. Lebo nemáme čas. Alebo chuť sa zamýšľať.

Preto existuje umenie – či už spisovatelia, hudobníci, divadelníci a filmári či výtvarníci a architekti, tí všetci ukazujú, ako skutočnosť okolo nás vidia a ako ju chápu. Aká je alebo aká by mohla byť. Niektorí aj aká by byť mala. Pretože Amadeus Mozart ju chápal inak ako surrealisti. Ani realistické umenie neukazuje prst – ale skôr odtlačok prsta, jeho podstatu. Je to v skutočnosti úžasný výskum, výskum umením. Nenadarmo Nelson Goodman, mimoriadne uznávaný postanalytický filozof a mysliteľ vo svojej knihe Nové poňatie filozofie a ďalších umení a vied odmieta odlišovať od seba navzájom vedu, filozofiu a umenie s argumentom, že vo všetkých týchto troch oblastiach sa bádatelia usilujú o to isté – porozumieť realite. Vyriešiť otázku, čo je podstatou skutočnosti. Čo je jej základným materiálom? Chaos? Hmota? Čas a priestor? Láska? Živly? Múdrosť? Tvar? Atóm či kvark alebo čierna hmota? Bunka alebo písmo?

Len to skúmajú rôznymi spôsobmi, metódami či nástrojmi. Ale stále ide o to isté, pochopiť, v akom svete žijeme a ako sa nám javí, čo a prečo môže charakterizovať realitu chápanú ako systém prvkov a vzťahov medzi nimi, pričom každý z prvkov má nejakú svoju funkciu. A funguje na nejakom pozadí. Keď sa prvok pokazí, jeho funkcia sa zmení a rozpadne sa celý systém. Alebo aj nie. Pretože podľa Davida Lodgea je každá dekonštrukcia novou konštrukciou.

Nekonečné množstvo plôch, poschodí, línií uvažovania a emočných čiar tú podstatu, ten základ skrýva, ale nezakrýva. Takýto svet, presnejšie jeho model vytvára aj Igor Faško vo svojich dielach.

Umenie zachytáva zmysel života, dáva nám ho precítiť napríklad cez symbolickú štruktúru. Alebo cez číru abstrakciu. Deje sa to vďaka asociačným reťazcom, ktoré obraz, socha, báseň či hudba dokážu vyvolať. Koniec koncov, ako hovoril David Lynch, život je hádanka dovtedy, kým k nej nenájdete kľúč. Igorove Faškove práce by mohli byť takýmto kľúčom.

Pretože v obrazoch skutočnosti neexistujú fakty, len ich výklady. Vďaka tomu sa niekedy stáva, že bez kľúča to nefunguje. V každom umeleckom diele pôsobí totiž mimoriadne silno idea reprezentácie reality. Intuitívna a bezbrehá viera

v obrazy je pascou. Keď sa prvky reality nahradia umelými obrazmi, interpretácia sa začína problematizovať.

Pri akomkoľvek znakovom systéme, ktorým umelecké dielo je, môže nastať situácia, keď toto dielo pôsobí svojou štruktúrou a intelektom, ktorý z neho vyžaruje. Dokáže ukázať javy, ktoré by sme si v bežnom živote svojimi očami nikdy nevšimli. Ukázať tieto javy v iluzívnej realite tak, že prestanú byť súčasťou dôverne známej kauzality vzťahov a stanú sa symbolmi. Dážd' môže byť smútkom, jednoduchá horizontálna čiara beznádejou. Ide o schopnosť vyviazať obraz z jeho lexikálneho, priameho významu. Z jeho podobnosti s tým, čo práve zobrazuje. Tak núti našu pozornosť k sústredeniu. Divák musí uvažovať. Zamyslieť sa. Rozbiť svoje povrchné, konvenčné chápanie sveta, ktoré je plné stereotypov. To je asi maximum, čo môže umenie dosiahnuť.

Jednou z možností výskumu skutočnosti, jednou z najdôležitejších a najpresnejších metód je výtvarné umenie. „Krásu sveta človek môže vychutnať jedine tým, že sa ju pokúsi namaľovať“, napísal Evelyn Waugh. Obraz sa rovná tisícu slov. A obraz dokáže zachytiť zmysel objektov, ak teda zmysel chápeme ako zložitý zhluk kultúrnych/spoločenských podmieneností. Zmysel je vždy nestabilný, v časových aj v priestorových súvislostiach. Verbálne interpretácie často ponúkajú len akési ťarbavé verzie zmyslu. Obraz je dobrý v tom, že má schopnosť zobrazit' náznak faktického významu (fľaša „znamená“ nádobu) a zároveň použitím kompozičných postupov vyviazať tento faktický význam z bežného kontextu a udeliť mu adekvátny zmysel (fľaša „znamená“ smäd či opilca, povedzme). Nie je to ani zďaleka také zložené, ako by sa mohlo zdať, keď si pozrieme nejaký z obrazov Igora Faška. A nájdeme ten kľúč.

Plochy prerastajúce v iné plochy, organizovane precízny chaos priestoru, absurdné priestorové slučky a záhyby časopriestoru inšpirované surrealizmom. A geometrickou abstrakciou. Svet ako plocha, ktorá sa neustále mení a pretvára. Vytvára labyrinty, ornamenty, dojem pohybu, tam a späť, nezavrieňenosť. Vytvára ten dojem, aký majú zo sveta mnohí z nás.

A Igor Faško to vytvára hrou s pohybom priestoru v čase. To je ten „základný materiál.“- Materia prima. Pohyb, priestor, čas. To je to, čo tu bolo prvé. Pretože NIČ neznamená, že zmiznú všetky domy, stromy, ľudia a tak ďalej a ostane akási prázdnota. NIČ znamená to, že zmizne čas a priestor a tým pádom aj pohyb.

Aby som však neskĺzol k tým povestným verbálnym interpretáciám výtvarného umenia, ktoré často ponúkajú len akési ťarbavé verzie zmyslu bez akéhokoľvek kľúča, tak končím. Pretože svoj vlastný kľúč si nájde každý sám. Takže toľko k Faškovým abstrakciám na tému priestoru.

Ale ešte k Igorovi Faškovi a architektúre, k základnému materiálu, teda k Materii prime. Pretože on je nielen výtvarníkom, ale aj architektom. Monumentálny pamätník holokaustu a rasového násillia sa stavia na mieste zbúranej synagógy v Banskej Bystrici. Igor pri jeho koncepcii vychádzal zo svojho obrazu s názvom Pamätník – Labyrint. Je to opäť geometrická abstrakcia v priestore. Meditácia nad dobrom a zlom. A kľúčom je jeho názov. Vzhľadom k dôležitému dátumu / 8.5. /som to chcel spomenúť.

Martin Ciel

Igor Faško, Labyrint, olej na plátne, 100x120cm
2020

Igor Faško, Pamätník holokaustu a rasového násillia,
Banská Bystrica, 2026